

**ЖИВОПИСНА БЪЛГАРИЯ. ЛИТЕРАТУРЕН АТЛАС.
МНОГОЕЗИЧНИ МАРШРУТИ**

(Липчева-Пранджева, Любка (съст.) Мосинец, Ан., Кошиерадзка, Андж. и др. (ред.)
Живописна България. Литературен атлас. Многоезични маршрути. Пловдив: Пловдивско
университетско издателство, 2022 г. ISBN 978-619-7663-11-2, 488 стр.)

Николай ЧЕРНОКОЖЕВ

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, България
E-mail: N.Chernokozhev@slav.uni-sofia.bg

PICTURESQUE BULGARIA. LITERARY ATLAS. MULTILINGUAL ROUTES
Nikolay CHERNOKOZHEV

Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Bulgaria
E-mail: N.Chernokozhev@slav.uni-sofia.bg

„Живописна България“ е иновативен, широкомащабен и сложен проект, който се осъществява като експедиция (приключение), търсеща измеренията на българската литература и култура, рамкирани от погледите на млади хора, студенти – българи и чужденци – посветени на българистиката. Резултатите са разгърнати както в страниците на книжно тяло, така и на конструиран за целта сайт, на който визуалното, звуковото и аудиовизуалното са в активен режим на общуване, на взаимодопълване. Така пъзелът на живописната България е раздвижен и възприемателят е въведен в протичането на самото опознаване, овладяване и тълкуване-разказване на конкретни пътища и места, в създаването на чиито образи се включват музика и кино. Подобен – да го наречем максималистичен – обхват е напълно оправдан, тъй като още в уводните думи е очертана перспективата, подчертана от инициатора и двигателя на този проект проф. Любка Липчева-Пранджева: „нарастването на практика (е) неограничено напред във времето“. В този смисъл проектът не се изчерпва с продукта/продуктите към настоящия момент – той е, ще си позволя да го определя така, „щифетен“, т.е. поражда очаквания начинанието да бъде продължено, развивано. Така както самите текстове, описващи и изследващи отделните маршрути, проникват във времето, така и тялото на самия проект е отворено към четвъртото измерение, в което проектът може да пораста, а и да обраства с минипроекти, издържани в същата изследователска рамка, която може да бъде „украсявана“ с различни методологически подходи.

„Живописна България“ се осъществява не само като синхронизатор на откривателско-изследователски усилия. Ако бъде използвано название на утвърдил се изследователски обект и подход – имам предвид „преплетени истории“ – проектът се случва именно в преплитането на маршрути и места, за да бъде „наплетен“ относително цялостен образ на България и българската култура. Последователно са представени маршрути, които задълбават в българския живот, но всичко тръгва от Феликс Каниц. Изборът не е случаен, като се има предвид изключителната ценност и значимост на неговия капитален труд. А и от откриващата се знаменателна сходност в имената на извора, от който тръгва и морският басейн, в който река Дунав се влива – Schwarzwald (черна гора) и Черно море, свързани от хубавия син или тихия бял Дунав. Така още в началото е загатната посоката на движение, проникване, откриване на българите и тяхната земя.

Трудно може да се опише всеки сплит от нишките, очертаващи отделните маршрути. Първото трасе е маркирано от Русе на З. Стоянов, Търново на Ем. Станев („Крадецът на праскови“), Казанлък на Чудомир (хуморист и карикатурист) и Пловдив на Д. Динев („Ангелски езици“), като с този роман се осъществява и завръщане към Австрия и немскоезичния свят.

Качествата на изследователските текстове са несъмнени, за което решаваща заслуга има научният ръководител. Тук е мястото да споделя впечатлението си от научното ръководство в целия проект. Това, което ще отбележа, не е критика, а констатация, върху която биха могли да

се замислят продължителите на проекта. А тя е, че в някои случаи научните ръководители налагат прекалено властно (вероятно и несъзнателно) своя подход и профил върху изследванията на младите българисти. Може би пак на научните ръководители се дължи по-широко представителното или по-камерно присъствие в проекта на различните университети.

Варшавският екип се концентрира в две проблемни полета – „Духовност и памет“ и „Литературни и визуални измерения на локалното“. Първият маршрут е София – Батак – Пиринска Македония, а вторият – Кюстендил – Пловдив – Старо Железаре. И ако проблематиката „Батак“ е бивала разглеждана в различни измерения (някои от подхожданията към този болезнен топос предизвикваха и мощни вълни на несъгласие), то духовността на Пиринска Македония е представена чрез манастирите, Ванга и историята за вградената невеста. Последната препраща към друг маршрут, в който се явява класическата поема на П. Р. Славейков. Несъмнена положителна страна на „Живописна България“ е предизвикателството към читателя – да съполага и съпоставя подходите на младите българисти по степен на близост до проучваните литературни места. По особен начин навлизат в културните пространства българистите от Гърция с показателни акценти, обхванати в трите техни маршрута, върху Веда Словена, „Изворът на Белоногата“ в рамката „ТРАКИЯ, СТРАНДЖА И ИЗТОЧНИТЕ РОДОПИ – МЕСТА НА СЪЖИТЕЛСТВО И МЕЖДУКУЛТУРНИ КОНТАКТИ“, Самоков и св. Йоан Рилски и гръцката агиографска традиция. Пак с оглед разгръщането на потенциалите на проекта в бъдеще е хубаво да се положат усилия за оформяне на българския образ през очите на съседните балкански култури, не за да се регионализира проучването, а за да се открият ключовите понятия като *съжителство* и *междукултурни контакти* и да се разгърне целият техен потенциал. Защото през тях се отварят хоризонти и към по-далечни изследователски позиционирания.

Перото и четката са осите на проучването на българистите от Страсбург. Техните вгледи в текстове като „Жетварят“ на Йордан Йовков, „Железният светилник“ на Димитър Талев, „Празник в Бояна“ на Стоян Загорчинов и „Боянският майстор“ на Фани Попова-Мутафова се преплитат с непосредствено следващия ги панел „БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА В ТЪРСЕНЕ НА ЧОВОКА НА МОДЕРНОТО ВРЕМЕ“. Живописната проблематика е несъмнено една от осите в АТЛАСА, като освен класически фигури на българското изобразително изкуство (и някои техни литературни проекции) тя отвежда читателя до онези съвременни стенни изображения, някои от които са възпроизведени в частта за Старо Железаре на с. 296. Венецианските погледи са влюбено вгледани в един несъмнено интимно изживян Пловдив, разгледан не само в етническата, но най-вече в неговата естетическа пъстрота. Особено интересни са страниците, посветени на пловдивската бохема, на фигурите на Пиетро Монтани, Йосиф Шнитер и Люсиен Шевалас, придали неповторим архитектурен облик на града.

Тук искам да подчертая, че авторите на текстовете са и техни преводачи на български език (същото се вижда и в други случаи в Атласа), а това несъмнено откроява специфична потопеност в езика, високата степен на неговата усвоеност. Подчертано интересен е подходът на словенските българисти в тяхната амбиция да представят пътя „До Любляна и назад“ посредством жалонните фигури на Иван Вазов, Антон Ашкерц, Антон Безеншек, Елисавета Багряна и Румен Леонидов и трипериодна темпорална рамка.

Много сериозен е блокът на българистите от Санкт Петербург, разглеждащ 1. литературните преображения на българския фолклор – основни фигури са водата, птицата (в авторската приказка) и розата (А. Страшимиров), един прочит на пътеписеца Вазов и 2. Човек и природа в българската литература и живопис – проблемът е осветлен посредством интерпретации на творби на Вазов, „Смъртта на една птица“ на Ем. Станев и негованската пътека на Петър Алипиев.

Двата маршрута на Софийския университет се опират на Ст. Михайловски, Кирил Кръстев, Гео Милев и Георги Шейтанов. Но не индивидуалните присъствия доминират, а атмосферата на различните времена и търсенията на творците на техните утопични Българи.

Екип на Пловдивския университет слага последната частица от пъзела, наречен „Живописна България“ на основата на художествени текстове за живописването, за наличния още от Възраждането порив за модернизация и за „бялата пролет на една утопия“ – Димитровград и съдбата на Пеню Пенев.

Без претенции за изчерпателност настоящата рецензия е ангажирана с представянето и позитивното оценяване на проекта, който по своята същина е интердисциплинарен, отворен към почти всички хоризонти на хуманитаристиката, без да напуска филологическия си фундамент, плътно свързан с историята и живота на различни идеи в българския духовен живот до наши дни. И както подчертава в края на уводните думи проф. Любка Липчева-Пранджева: „За екипа на „Живописна България“ атласът, който предстои да разгърнете, е нещо повече от видимите полета на неговата приложимост. Той е ключ, провокиращ всяко четене да потърси виртуалната платформа и да се присъедини към енергиите ѝ – да хареса и да сподели литературните ѝ пътешествия или напротив – да възрази срещу изборите и подредбите, да предложи своята езикова/културна версия на българската литература. И в двата случая това би означавало да положи българската литература в актуалните регистри на своето, да допълни чрез прочита си битието ѝ на наднационална/световна литература“.

Към тези думи ще си позволя да добавя още нещо. В своята завършеност „ЖИВОПИСНА БЪЛГАРИЯ. Литературен атлас“ представлява интересен изследователски обект, тъй като на базата на анализирането му могат да се набележат стъпки за промени в презентирането на българистичната проблематика, а ако се налага и да се оформят нови, актуални стратегии в преподаването. „Живописна България“ се осъществява чрез разноезична, многогласна българистика, която е сближила и различните изследователски екипи, тъй като техните пътища са се пресекли в българския език и българската литература.